

LÄÄKÄRILIITTO
LÄKARFÖRBUNDET

Lääkärin esteellisyys ja eturistiriidat

SGY hallinnon koulutus 10.2.2012

Mervi Kattelus

Sidonnaisuudet

- Koulutus: OTK
- Työnantaja: Suomen Lääkäriliitto, terveystieteellinen asiantuntija
- Sivutoimi: Valtakunnallisen lääketieteellisen tutkimuseettisen toimikunnan (TUKIJA) jäsen

Yksityislääkärin riippumattomuus ja esteettömyys

- Sivutoimisen yksityislääkärin huomioitava päätoimeen liittyvät säännöt ja velvoitteet
- Laki kunnallisesta viranhaltijasta 18 §: sivutoimi ja kilpaileva toiminta
 - Sivutoimilupa: jos sivutoimeen on käytettävä työaikaa
 - Muutoin sivutoimi-ilmoitus

Laki kunnallisesta viranhaltijasta (304/2003) – sivutoimilupa (18 §)

- Lupaa harkittaessa otettava huomioon:
 - Työntekijä ei saa tulla esteelliseksi
 - Luottamus työntekijän tasapuolisuuteen ei saa vaarantua
 - Sivutoimi ei saa haitata työtehtävän hoitamista
 - Sivutoimi ei saa kilpailevana toimintana vahingoittaa työnantajaa

Hallintolaki (434/03) 28 §

Virkamies on esteellinen:

- 1 jos hän tai hänen läheisensä on asianosainen (*osallisuusjäävi*)
- 2 jos hän tai hänen läheisensä avustaa taikka edustaa asianosaista tai sitä, jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa (*edustajanjäävi*)
- 3 jos asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulle läheiselleen (*intressijäävi*)

Virkamies on esteellinen

- 4 jos hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa (*palvelussuhdejäävi*)
- 5 jos hän tai hänen 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä on hallituksen, hallintoneuvoston tai niihin rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka toimitusjohtajana tai sitä vastaavassa asemassa sellaisessa yhteisössä, säätiössä, valtion liikelaitoksessa tai laitoksessa, joka on asianosainen tai jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa (*yhteisöjäävi*)

Virkamies on esteellinen:

- 6 jos hän tai hänen 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä kuuluu viraston tai laitoksen johtokuntaan tai siihen rinnastettavaan toimielimeen ja kysymys on asiasta, joka liittyy tämän viraston tai laitoksen ohjaukseen tai valvontaan (*virasto- tai laitospäävi*)
- 7 jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu (*yleislausekkeeseen perustuva päävi*)

Liiton esteellisyysohjeet

(Hyväksytty hallituksen kokouksessa 23.4.1992)

Ostopalveluiden päätöksentekoon tai valmisteluun osallistuva lääkäri ei saa olla hallituksen tai rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka toimitusjohtajana taikka sitä vastaavassa asemassa, jossa hän merkittävässä määrin voi vaikuttaa päätöksentekoon yrityksessä, joka pysyvästi harjoittaa ostopalvelutoimintaa sairaalan tai terveyskeskuksen kanssa. Lääkäri ei saa toimia myöskään tällaista toimintaa harjoittavan yksityisen laitoksen terveydenhuoltopalveluista vastaavana johtajana.

...

Hallintolain mukaan lääkäri ei esteellisenä saa käsitellä asiaa eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä paitsi milloin esteellisyys asian laadun vuoksi ei voi vaikuttaa ratkaisuun tai asian käsittelyä ei voida lykätä.

Mikäli esteellisyys on pysyvää, tulee lääkärin oma-aloitteisesti luopua sellaisesta asemastaan tai sellaisista virka- tai työtehtävien ulkopuolisista tehtävistä, jotka muodostavat esteellisyyden.

...

Väestövastuussa tai muussa julkisessa virassa toimivan lääkärin ei tule ohjata potilaita yksityisvastaanotolleen siten, että tämä toiminta on ristiriidassa hänen virkavelvollisuuksiensa kanssa. Potilaalla tulee kuitenkin olla oikeus valita hoitava lääkäriinsä.

Virantoimitusvelvollisuus

- Laki kunnallisesta viranhaltijasta 17 §:
 - Viranhaltijan on toimittava tehtävässään tasapuolisesti ja käyttäytyttävä asemansa ja tehtävänsä edellyttämällä tavalla
 - Viranhaltija ei saa vaatia, ottaa vastaan tai hyväksyä sellaista taloudellista tai muuta etua, josta säädetään rikoslain (39/1889) 40 luvussa
- Valtion virkamieslaki 14 – 15 §:
 - Virkamiehen on käyttäytyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla
 - Virkamies ei saa vaatia, hyväksyä tai ottaa vastaan taloudellista tai muuta etua, jos se voi heikentää luottamusta virkamieheen taikka viranomaiseen

Työntekijän velvollisuudet

- Työsopimuslain 3 luvun 1 §:
 - Työntekijän on tehtävä työnsä huolellisesti noudattaen niitä määräyksiä, joita työnantaja antaa toimivaltansa mukaisesti työn suorittamisesta. Työntekijän on toiminnassaan vältettävä kaikkea, mikä on ristiriidassa hänen asemassaan olevalta työntekijältä kohtuuden mukaan vaadittavan menettelyn kanssa.

Lääkkeiden myynninedistäminen (Läkelaki 92 §)

- Terveystenhoitohenkilöstöön ja eläinlääkäreiden kohdistuvan lääkkeiden myynninedistämistoiminnan, kuten erilaisten etuuksien ja lahjojen, tulee olla **taloudelliselta merkitykseltään vähäisiä ja liittyä heidän ammatilliseen toimintaansa**.

Myynninedistämistapahtumissa vieraanvaraisuuden on oltava **kohtuullista ja toissijaista** tilaisuuden tarkoitukseen nähden, eikä sitä saa ulottaa muuhun kuin terveydenhoitohenkilöstöön.

...

...

Myynninedistämistoiminta ei saa olla epäasiallista eikä sen laatuista, että sen voidaan katsoa **vaarantavan** väestön **luottamusta** riippumattomuuteen. Puhtaasti ammatillisissa tai tieteellisissä tarkoituksissa järjestetyissä tapahtumissa tarjottavan vieraanvaraisuuden on aina oltava **kohtuullisella tasolla** ja pysyttävä **toissijaisena** kokouksen tieteelliseen päätarkoitukseen nähden, eikä sitä saa ulottaa muihin kuin terveydenhuollon ammattihenkilöihin.

Henkilöt, joilla on oikeus määrätä tai toimittaa lääkkeitä, eivät saa pyytää tai hyväksyä mitään kannustimia, etuuksia tai lahjoja, jotka on kielletty 1 momentissa tai ovat muutoin siinä säädetyn vastaisia.

Yrityksen toiminnan tarkoitus: voiton tuottaminen

- Miksi etuutta tarjotaan minulle? / Miksi tarjoan etuutta asiantuntijalle?
- Millaisista motiiveista etu otettaisiin vastaan?
- Pyritäänkö vaikuttamaan päätöksentekoon? / Onko menettely omiaan vaarantamaan luottamusta päätöksenteon objektiivisuuteen?
- Miltä menettely näyttäisi tullessaan julkisuuteen?
- Onko epäilyksiä siitä, että olisiko esittää uskottavia ja oikeudellisesti hyväksyttäviä perusteita edun tai vieraanvaraisuuden vastaanottamiselle?

”Tavanomainen” vieraanvaraisuus / hyväksyttävä lahja tai etuus

- Etuuksien raja-arvoa ei ole säädetty
- Tapauskohtaista kokonaisarviointia
- Säännösten ja ohjeistuksen ei ole tarkoitus eristää virkamiehiä kaikesta yhteistyöstä, vaan edistää avoimuutta ja luoda selkeitä pelisääntöjä. Joidenkin virkamiesten tehtäviin voi kuulua ”yhteiskuntasuhteiden hoitaminen”.
- Otettava huomioon mm. etuuden arvo, toistuvuus, tavanomaisuus ja alalla ”yleisesti hyväksyttävä” tapa
- Arvioitava, miltä menettely näyttää ulkopuolisen tarkkailijan silmin
- Onko menettely omiaan heikentämään luottamusta riippumattomaan, tasapuoliseen ja vieraista vaikuttimista vapaaseen päätöksentekoon.

Laillisuusvalvontakäytäntöä

- EOA 28.8.2006: Lääketehtaan tarjoama kestitys sairaanhoitopiirien seminaarissa
 - Seminaari oli osallistujien viranhoidon kannalta perusteltu työmatka, mutta yrityksen kestitys ei ollut omiaan edistämään viranomaistoiminnan puolueettomuutta ja yleistä uskottavuutta.
 - Menettelyä ei ollut pidettävä lainvastaisena, mutta hyvän hallinnon toteutumisen kannalta järjestäjäpiirin ei olisi tullut hyväksyä ulkopuolisen tahon kestitystä tapahtuneella tavalla.

...

- OK 15.8.2011: Sikainfluenssarokotteen hankinta ym.
 - ”Virkamiehen osallistuminen ulkopuolisen tahon kustantamana erilaisiin tilaisuuksiin on yleisesti ottaen omiaan aiheuttamaan virkatoimien puolueettomuutta kohtaan tunnettavaa luottamusta vaarantavan asetelman, mikäli virkamies joutuu virkatehtävissään osallistumaan päätöksentekoon, joka koskee kustantajatahoa. Tämän vuoksi tällaisiin tilaisuuksiin osallistumiseen esitetyllä tavalla olisikin lähtökohtaisesti aiheellista suhtautua harkitun pidättyvästi. ”
 - Hankintapäätöksen tekijä oli yli 3v aiemmin osallistunut yrityksen järjestämiin asiantuntijakokouksiin esitelmöitsijänä ja yritys maksoi matkat, ateriat ja majoituksen -> ei ollut esteellinen rokotteen hankintapäätöksen teossa

...

- EOA 18.12.2002: Lääkkeiden markkinointia koskeva päätös
 - Tärkeää säilyttää väestön luottamus lääkkeiden määräämisen riippumattomuuteen: potilaan on voitava luottaa siihen, että lääke määrätään juuri hänen tarvitsemana ja hänelle sopivana hoitovaihtoehtona eikä muista syistä.
 - Korostettiin viranomaisohjeistuksen tärkeyttä: VM, Kuntaliitto, sairaanhoitopiirit

Lääkäriliiton ohje 12.6.2006: Lääkärit ja kaupalliset yritykset

- Tavoitteena eturistiriitojen välttäminen
- Näkökulmat:
 - Osallistuminen tilaisuuksiin
 - Tutkimuksen tekeminen
 - Konsulttina tms. toimiminen
 - Liikelahjat

Osallistuminen kaupallisten yritysten järjestämiin kokouksiin

- Päättarkoitutus ammatillisen tai tieteellisen tiedon vaihto
- Vieraanvaraisuus toissijaista, tavanomaista ja yleisesti hyväksyttyä
- Yritys saa kustantaa luentopalkkiot, kokousaineiston ja tilojen käytön sekä matka- ja majoituskulut (ei tarpeetonta matkustelua, kokouspaikan oltava tarkoituksenmukainen)
- Rahoittavan yrityksen nimi julkistetaan, järjestäjät ja luennoitsijat ilmoittavat tarvittaessa taloudelliset sidonnaisuutensa

Jatko- ja täydennyskoulutus

- Järjestäjänä oltava lääkärijärjestö, yliopisto tai terveydenhuollon toimintayksikkö
- Koulutuksen sisällön kontrolli lääkäriyhteisöllä
- Yrityksen rahoituksen kohdistuttava ensi sijassa tilaisuuden yleisiin kustannuksiin koulutusta järjestävän organisaation kautta

Tutkimus

- Lainsäädännön ja eettisten ohjeiden noudattaminen
- Tutkimuksella tavoite, jolla on tieteellistä ja hoidollista merkitystä
- Tutkittavalle tiedoksi toimeksiantaja
- Lääkärille ei saa maksaa vain potilaiden ohjaamisesta kliniseen tutkimukseen; korvaus ei saa liittyä millään tavoin tutkimustuloksiin
- Tutkimustulosten julkistaminen sisältää tutkimuksen rahoittaneen yrityksen nimen ja tutkimuksen tilaajan

Yhteydet yrityksiin

- Lääkäri voi toimia yrityksen konsulttina, kouluttajana tai neuvottelukunnan jäsenenä, jos
 - Ei vaaranna lääkärin objektiivisuutta
 - Toiminta ei ole ristiriidassa niiden velvollisuuksien kanssa, jotka lääkärillä on potilasta kohtaan
 - Toiminta ja muut suhteet kaupalliseen yritykseen julkistetaan esim. luentojen, artikkeleiden ja raporttien yhteydessä

Liikelahjat

- Lääkäri saa ottaa vastaan liikelahjan yritykseltä, jos
 - Lahjan arvo on nimellinen
 - Lahja liittyy ensisijaisesti lääkärin ammatinharjoittamiseen
 - Lääkäriltä ei odoteta ”vastapalvelusta”

Euroopan tasolla

- CPME (Standing committee of European Doctors) ja Eucomed (European Confederation of Medical Suppliers Associations) yhteinen julistus 2007: Cooperation between physicians and the medical technology industry
- Sisältö pääosin sama kuin SLL:n ohjeessa
- Lisäksi myynti ja mainonta: Mainosmateriaalin ym. tulee olla virheetöntä, objektiivista ja tasapuolista

... Myynti ja mainonta (1)

- Teollisuuden täytyy:
 - Antaa rehellistä ja ajan tasalla olevaa, tieteelliseen näyttöön perustuvaa tietoa tuotteista
 - Varmistaa että myyntiedustajat ovat riittävästi koulutettuja
 - Kertoa kliinisesti relevantit tieteelliset tiedot tuotteista ja markkinointitutkimuksista
 - Seurata tuotteita koskevia tieteellisiä ja klinisiä raportteja
 - Tarjota vain vaatimatonta ja kohtuullista vieraanvaraisuutta ja lahjoja/etuja, jotka ovat relevantteja lääkärintoimen harjoittamisen kannalta

... Myynti ja mainonta (2)

- Lääkäriin täytyy:
 - Välttää pyytämästä lahjoja/etuja teollisuudelta
 - Kieltäytyä ylenmääräisestä vieraanvaraisuudesta
 - Raportoida haittavaikutuksista
 - Antaa valmistajan pyynnöstä palautetta tuotteiden/teknologian toiminnasta

Maailman tasolla

- WMA (World Medical Association) julkilausuma 2002, päivitetty 2009: WMA statement concerning the relationship between physicians and commercial enterprises
- Kuten em. mutta joitakin täsmennyksiä:
 - Lääkäri ei saa ottaa kaupalliselta yritykseltä vastaan käteistä rahaa; ei myöskään maksua, jolla katettaisiin matkaseuralaisen hotelli – tms. kulut
 - Kulttuurisidonnaisia kohteliaisuuslahjoja voi ottaa vastaan, jos lahja ei ole kallis eikä liity lääkärintoimen harjoittamiseen

Lopuksi

- Pysähdy miettimään mahdollista esteellisyyttäsi -> jos edes epäily, jäävää itsesi
- Pohdi mahdollisia eturistiriitoja työssäsi -> aina voi kohteliaasti kieltäytyä

MUISTA: Ei riitä, että toiminta on puolueetonta. Sen tulee myös ulospäin näyttää puolueettomalta.